

Átmeneti rendek

Márián Gábor

Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola, Kommunikációs és Művészeti Kar

Tervezőgrafika MA, első évfolyam

Mészáros Márta, DLA

Projektem címe – Átmeneti rendek – Závada Péter, magyar költő és rapper azonos című versére utal. E verset az *Ahol megszakad* című kötetében olvastam először, s már akkor kiemelkedőnek, különlegesnek éreztem. Nehéz megmondani, mitől lesz egy vers, könyv, film, dal vagy akár étel a kedvencünké, miért kap kitüntetett helyet az életünkben. De tény, hogy vannak ilyen különleges figyelmet kapó dolgok, emlékek, pillanatok, s ezek mintegy pillérei lesznek a hétköznapijainknak, akár át is segítenek, kitöltik azokat.

Olyan hétköznapi pillanatokról beszélek, amik a versben is feltűnnek: egy kiégett villanykörte cseréje, a gőzölgő-párolgó tea és a körúti szellő, ami az utcán sétáló nők haját borzolja – ezeket a mozzanatokot egy gondos megfigyelő feljegyzi gondolatai virtuális jegyzetfüzetébe, majd gondosan kicsomagolja egy arra alkalmas pillanatban, kielelemzi, megsűri és átalakítja. Így lesz belőle végül egy vers, novella, film, dal, kép vagy akár szobor. Szétboncolt mozzanatokból újraalkotott egység, egy mozaik. Ilyen egy nap, egy hét, egy dal, egy kép és egy vers is. Ezért szerettem bele ebbe a költeménybe, ezért határoztam el, hogy összegyűrom belőle a saját versemet, a saját hétköznapijaimat, a saját interpretációm, amivel aztán mások megint más gondolatokat és következtetéseket olvasnak ki, s talán ők is hasonlóképpen tesznek. Felvázolva inspirációm és célomat, mielőtt rátérnék a munkafolyamat kibontására, álljon itt e vers eredeti formájában, hogy tiszta és érthető legyen, miről is beszélek:

„Beszélnek még, hogy csak egy anticiklon.
Te úgy látod, tavasz, tartós derű.
Már dolgozik valami andalítón
Friss, vegetációrítusszerű
A természetben. Egy „tragikus” ritmus,
Hogy most a Nap egy álhalál után
Majd föltámad, mint Ámon-Ré vagy Krisztus,
S legyőzi a sötétet Új-Budán.
De mindezek csak átmeneti rendek.
A konyhában hétről-hétre kiég
Egy villanykörte. Újat kéne vened.
Közértbe mész, s már nem tudod, miért.
Süt a tavasz a körút menti fákról,
Szél borzolja a fürtös lombokat,
Mint nők haját egy roppant ventilátor,
S nem marad belül semmi gondolat.
Egy tócsa vagy csak. Fölszárít az orkán.
Csészényi tea – halkan párologsz.
Felhő leszel, vízgőz az Úrnak jobbján.
A földre hullasz, mint a záporok.”¹

¹ ZÁVADA Péter: Átmeneti rendek. *Ahol megszakad*. Budapest, 2012, Libri Kiadó, 9. p.

Budai Katalin a *Beszélő* című folyóiratban megjelent cikkében úgy emlegeti a verset tartalmazó kötetet mint „emlékezetes tánc a lírikus szalagavató bálján”. Budai érdekes gondolatmenetében arra hívja fel az olvasó figyelmét, hogy bár valószínűleg nem először hall Závadáról az, aki megveszi ezt a kiadványt, mégis elsőkötetes költőnek kell őt tekintenünk, s mint ilyen, ez a mű is egyfajta gyűjtemény.²

Azért fontos, hogy a „gyűjtemény” szót használja, mert ez valóban jól kifejezi azt az érzést, ami a kötet olvasása közben úrrá lesz rajtunk: mintha valakinek az emlékei, kincsei közt kutatnánk. Ez a „voyeurkodás-érzés” lírai műfajnál elkerülhetetlen – szerintem. Akarva-akaratlanul jelen van egyfajta bensőséges hangulat olvasás közben. A projektem kivitelezése közben én formailag egyszerre szerettem volna megtartani ezt a hangulatot, és egyben el is távolodni tőle.

A doboz mint tárgy eszembe juttatja a kincses ládikát, ami titkokat és fontos dolgokat őriz. Aztán a versből kiindulva (feltámadás, Krisztus) egy másik olvasata is lehet a doboznak: ereklyetartó. E tárgy számos vallás hitvilágában megtalálható, így a kereszténységében is. Kiemelt jelentőségű „kincseket” őriznek az ereklyetartók, melyek a halállal és az azutáni létezésre utalnak. Krisztus neve mellett közvetlenül jelenik meg a versben Ámon-Ré.

Az egyiptomi mitológiában Ámon az egyik legrégebbi istenség (nevének jelentése: „az elrejtett”), később teremtként is megjelenik, majd Ré napistennel egybeolvadva kapta az Ámon-Ré nevet. A Nap mint szimbólum fontos szerepet töltött be az egyiptomiak hitében, s más kultúrákban is a megújulás, újjászületés szimbóluma, legalábbis ahhoz köthető. Az egyiptomiak szerint Ré anyja, Nut égistennő minden este elnyeli fiát, mikor a Nap lenyugszik, majd minden reggel mintegy újjászüli azt. Tehát a Nap feltámadásának lehetünk tanúi minden egyes „álhalál” után.^{3 4}

Ami ebből a kis névelemzésből különösen fontos számomra: az elrejtés, illetve elrejtettség, valamint az újjászületés. Az elrejtésre való utalás szintén megjelenik a doboz esetében, tehát ez megint csak indokolja e tárgy kiválasztását. Krisztus alakja, a feltámadás és az újjászületés fogalma pedig egy másik motívum/szimbólum, a hal megjelenésének oka. A hal nem csupán a keresztény, hanem az egyiptomi hitvilágban is az újjászületés jelképe volt. Éppen ezért különleges szerepet tölt be az én projektemben is csakúgy, mint Závada versében, ahol a címet is magyarázza: én a korábbi, évezredek során kialakult kultúrák születésére és

² BUDAI Katalin: *Átmeneti rendek*. <http://beszelo.c3.hu/cikkek/%E2%80%9EAtmeneti-rendek%E2%80%9D>. Letöltés dátuma: 2014-11-09

³ A *Pallas Nagy Lexikona*. <http://www.mek.oszk.hu/00000/00060/html/004/pc000430.html#5>. Letöltés dátuma: 2014-11-09

⁴ ADKINSON, Robert (szerk.): *Szent szimbólumok. Népek, vallások, misztériumok*. Budapest, 2009, Corvina Kiadó, 31. p.

letűnésére való utalásnak, a hétköznapiak egymás után következő, előre megtervezett vagy véletlen menetére, rendjére való utalásnak, még távolabbról pedig az egész élet kiszámíthatatlanságára való utalásnak is tartom ezt a címet, a vers képeit és egész szimbólumrendszerét.

A korábban már idézett Adkinson-féle könyvben, amely a szent szimbólumokkal foglalkozik, szerepel egy fejezet, amely a „Káosz és kozmosz” címet viseli – közvetlen, érdemleges információ nem szerepel ebben a kis bevezető részben, azonban a címválasztás nagyon fontos gondolatot juttat eszembe a vers címével kapcsolatban: az ember mindig a rend kialakítására törekszik, még akkor is, hogyha ez a rend csak ideiglenes és mások számára akár felismerhetetlen. Erre alkalmas eszköz a doboz, amely elszigeteli, magába zárja és védelmezi az abba helyezett elemeket. Ennek egy virtuális megfelelése lehet például a számítógépek merevlemezén lévő mappa, amelyben különféle adatokat, fájlokat tárolunk, amelyeket bizonyos szempontok, tulajdonságok, szelekciós folyamat(ok) után helyeztünk oda.

Ez a virtuális megfeleltetés azért hangsúlyos, mert az általam tervezett dobozhoz egy ilyen virtuális tárhely is tartozik, amely információkat, különféle tartalmakat foglal magába – természetesen a „szubjektív verselemzésem” részeként.

Ezek a tartalmak részben képek, mozgóképek, hangok – csupa olyan jelenség, amelyek különféle érzékeinkre hatnak csakúgy, mint e vers is.

Projektem megjelenésével, koncepciójával kapcsolatos céljaim és indíttatásaim pontosabb megismertetése érdekében szeretnék néhány történeti és kortárs analógiát megemlíteni.

Mark Dion *Thames Dig* című 1999-es keltezésű munkája (1. melléklet) izgalmas utalás az ún. „Wunderkammerre”, amely a reneszánsz egy izgalmas jelensége volt: a kuriózumok tára olyan különleges tárgyakból, kincsekből állt, amelyek a korban többnyire ismeretlenek voltak a nagyközönség, sőt a tudósok számára. Néha még fiktív tárgyak is szerepeltek az ilyen gyűjteményekben. Ahogy Dion „dobozá” is példázza, ezek a tárolók valóságos mikrokozmoszként foglalták magukba a valamilyen rend, gondolatmenet alapján összegyűjtött, s így rendszerré alakított „kacatokat”, amelyek így már kitüntetett szerepű, jelentéssel felruházott kincsekké avanszálódtak.⁵ Ez a fajta gyűjtögetés és a gyűjteményt jelentéssel felruházó rendszerezés saját munkámban is megjelenik.

Az ember környezetét alakító tudatosságáról beszél Lacza Tihamér *Az ókor emlékezete* című könyvének bevezetőjében, ahol megjegyzi, hogy a gondolkodás és a beszéd képessége

⁵ *The artist's cabinet*. <http://www.tate.org.uk/learn/online-resources/mark-dion-tate-thames-dig/wunderkammern/mark-dion-and-wunderkammer>. Letöltés dátuma: 2014-11-09

különböztet meg bennünket minden más élőlénytől. A beszéd képessé tett rá, hogy továbbadjuk a körülöttünk lévő világról szerzett tudásunkat, s e tudás és a tapasztalatok megőrzésének eszköze az írás.⁶

A képek, szimbólumok és az azokból kialakult írásra való utalás természetesen számomra is fontos, hiszen egy írásos mű feldolgozásáról van szó. Ezenkívül az írás és a képi megjelenítés közötti különleges kapcsolat is hangsúlyos: szavakkal is megidézhethetünk különböző képeket és fordítva.

Az írással kapcsolatos játékokra utal részben a másik, időben az előző példához képest közelebbi projekt, egy német grafikus, Hana Sedelmayer munkája, amely a *Typography Cubes* címet viseli (2. melléklet). Ez tulajdonképpen egy ajándék volt Julia Wolf tervezőnek, akitől a projekthez felhasznált "fontkészlet" származik. Valójában geometrikus motívumokról van szó, amelyek különböző pozícióban fakockákra gravírozva jelennek meg, s ezeket egymás mellé helyezve betűket, azokból pedig szavakat rakhatunk ki. A művésznő tehát egy bizonyos elv alapján önmagában "haszontalan" elemekből "hasznos" – legalábbis értelmezhető – jeleket kreál, s ezt az aktust a néző-játékos is megismételheti. Az interakció tehát itt fontos szerepet kap a Dion-féle munkához képest. Ez a tulajdonság az én munkám esetében is fontos szerepet kap.

Projektem tehát egy interaktív dobozmű, amely olyan módon reflektál Závada Péter *Átmeneti rendek* című versére, hogy annak lényegét a benne szereplő kulcsszavakon keresztül próbálja megfogni. Valamilyen módon minden kulcsfogalom (pl.: „tragikus”, „föltámad”, „természet”, „záporok”) és minden mozzanata e versnek az idő kegyetlen múlására és az e ténnyel szembeni emberi tehetetlenségre utal. Valóban tehetetlenek vagyunk? A versben említett ókori egyiptomi és keresztény kultúrák is e tényre és az ellene való „küzdelemre” épültek – legalábbis rendkívül fontos szerepet játszottak. A hieroglifírás és a keresztény szimbólumok, ezek mai, hétköznapi pillanatokban való közvetlen vagy közvetett megnyilvánulásai fontos bázisát képezik e munkámnak.

A projekt – akárcsak a verselemzések általában – természetesen nem tud, nem is akar egyetlen, egzakt választ adni a költeményben fel(nem)vetett kérdésekre, csupán egy szubjektív megközelítés lenyomata.

⁶ LACZA Tihamér: *Az ókor emlékezete. A sziklarajzoktól az ábécéig*. Dunaszerdahely, 2004, Lilium Aurum, 7. p.

Bibliográfia

Nyomtatott források:

ADKINSON, Robert (szerk.): *Szent szimbólumok. Népek, vallások, misztériumok*. Budapest, 2009, Corvina Kiadó

LACZA Tihamér: *Az ókor emlékezete. A sziklarajzoktól az ábécéig*. Dunaszerdahely, 2004, Liliium Aurum

ZÁVADA Péter: *Átmeneti rendek. Ahol megszakad*. Budapest, 2012, Libri Kiadó

Internetes források:

BUDAI Katalin: *Átmeneti rendek*. <http://beszelo.c3.hu/cikkek/%E2%80%9EAtmeneti-rendek%E2%80%9D>. Letöltés dátuma: 2014-11-09

A Pallas Nagy Lexikona. <http://www.mek.oszk.hu/00000/00060/html/004/pc000430.html#5>. Letöltés dátuma: 2014-11-09

The artist's cabinet. <http://www.tate.org.uk/learn/online-resources/mark-dion-tate-thames-dig/wunderkammern/mark-dion-and-wunderkammer>. Letöltés dátuma: 2014-11-09

Mellékletek

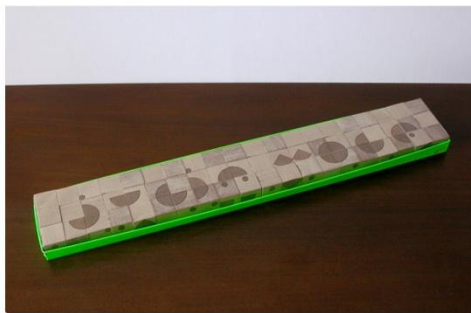
(1. melléklet)

Mark Dion: *Tate Thames Dig*, 1999.

Fából készült vitrin, porcelán, agyagedény, fém, állati csontok, üveg, két térkép

2660 x 3700 x 1260 mm

Tate Galéria, London

(2. melléklet)

Hana Sedelmayer: *Typography Cubes*

Fából készült fontkészlet

Hamburg, 2009